

stellingen; tegenstellingen die (wij zullen dat nog zien) door de in '29 invallende diepe economische crisis verscherpt werden. Juist omdat onze inleiding zich straks moet gaan concentreren op het nieuwe hoofdstuk in de Europese, ook in de Nederlandse geschiedenis dat (al besepte men dat niet) met de vestiging van een nationaal-socialistisch regime in de grote buurstaat Duitsland begon, leek het ons dienstig, hier stil te staan bij enkele algemene aspecten van de economische en sociale ontwikkeling in ons land in de gehele periode tussen de twee wereldoorlogen. Wat die economische ontwikkeling betreft, hebben wij dan aan te knopen bij hetgeen wij, voor de periode vóór 1914, over de doorbraak van een modern kapitalisme, over de beginnende opbouw van een modern productie-apparaat meegedeeld hebben. Ons relaas knoopt dan anderzijds weer onmiddellijk bij de bezettingsgeschiedenis aan. Want wie de verdere groei van dat moderne productie-apparaat in ons land schetst, schetst tegelijk het apparaat dat in de meidagen van '40 Hitler nagenoeg ongeschonden in handen viel en dat in zijn opdracht prompt ingeschakeld werd in de Duitse oorlogseconomie.

Gedeeltelijk gebaseerd op de exploitatie van Nederlands-Indië,¹ was dat apparaat in de eerste plaats vrucht van de arbeid van enkele generaties Nederlanders in Nederland zelf: arbeid van kundige en vindingrijke ondernemers, hardwerkende boeren en middenstanders, geschoolde arbeiders en employé's. Dat zij in hoogst ongelijke mate in de vruchten deelden, komt nog ter sprake.

Wij wezen er al op dat Nederland in de negentiende eeuw in toenemende mate een land geworden was dat van elders grondstoffen aanvoerde om ze binnenslands tot eindproducten te verwerken die voor een groot deel geëxporteerd werden. De eigen bodem leek arm aan delfstoffen voor die industrie: in de jaren '20 en '30 overigens iets minder arm dan tevoren. In 1918 begon de exploitatie van de zoutlagen bij Boekelo die in '36 de grondslag gingen vormen voor een grote zout- en chemische fabriek; een jaar later maakte men in Drente een aanvang met de proefboringen naar aardolie; de aardgas-reserves bleven nog onontdekt. In Zuid-Limburg werd de steenkool de basis van een zich snel uitbreidende chemische industrie. Het

¹ Cijfers waar iedereen het over eens is, bestaan niet, 'maar Derksen en Tinbergen namen voor 1938 aan een totale Nederlandse belegging (in Indië) van ongeveer f 4 miljard, dat is ongeveer één zesde van het nationale vermogen ... Hieronder is niet begrepen het vermogen van Nederlanders, in woonhuizen en inboedels belegd.' (G. Gonggrijp: 'De sociaal-economische betekenis van Nederlands-Indië voor Nederland' in *Ned. volksh.*, dl. XV, p. 37). Gonggrijp schatte het direct en indirect uit Indië afkomstig deel van het nationale inkomen voor de periode 1925-1934 op 15%, voor 1938 op 14% (a.v., p. 47).